

Off. 59. 3.

16

PROGRAMMA
CONTROVERSAS CIRCA ANGELVM MORTIS
PRIMOGENITOS IN AEGYPTO OCCIDENTE
SENTENTIAS

SISTENS

IN QVO

RECTOR
PHILIPP. NICOL. WOLF

PROF. LL. OO. ORDINARIUS

ORATIONEM IN AVGVRalem,

QVAM

EXCELENTISSIMVS, AMPLISSIMVS ATQVE DOCTISSIMVS
DOMINVS

D. GEORG. LVDOVIC. ALEFELD

DE

PRAECIPVIS CONTROVERSIIS INTER ANATOMICOS

SAECVLI HVIVS XVIII. AGITATIS

PROFESSIONEM MEDICINAE EXTRAORDINARIAM

IPSI CLEMENTISSIME OBLATAM INGRESSVRVS HABEBIT,

PROXIMA DIE IOVIS PRIDIE NONARVM SEPTEMBRIS
GENEROSIS, NOBILISSIMIS ATQVE DOCTISSIMIS
DOMINIS COMMILITONIBVS

INDICIT

q.

ET

AD EAM DILIGENTER AVDIENDAM

HUMANISSIME INVITAT

CALENDIS SEPTEMBR. PUBLICATVM

SVB SIGILLO ACADEMIAE MAIORI.

GISSAE, EX OFFICINA BRAVNIANA.

Quemadmodum variae controvuersiae in scien-
tia physica deprehenduntur, ita ut aliis stu-
diosus rerum physicarum indagator has,
alius illas adferre soleat rationes; ita etiam
in interpretatione sacri codicis variae exstant controvuersiae, ita ut de multis scripturae sacrae, quae alias in
rebus ad fidem & vitam maxime scitu necessariis lux
splendidissima est, locis maxime controversis dici pos-
sit: *Quot capita, tot sensus.* Nos breuitatis studiosi
hac occasione nobis suppeditata paucissima profercemus DE ANGELO MORTIS, (Würg = Engel,) qui primogenitus Aegyptiorum occidens omnibus

sim.

A

Isra-

Israelitis clementissime & indulgentissime pepercit,
eosque viuos conseruauit. Id quod *Exod. XII. 13.*
& *23.* legimus.

13. והיה הדם לכם לאות על הפתים אשר אתם שם
וראתי את הדם ופחתו עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית
בכהותן בארץ מצרים.

23. ועבר יהוה לנגוּף את מצרים וראה את הדם על המשקוף
ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על הפתה ולא תין המשחית לבוא
אל בתיכם לנגוּף.

Ex his locis clarum est, transire debere
domos Israelitarum, quarum postes sanguine agni
paschalidis adspersi essent. Transitus Domini imminie-
bat, *Comm. II.* *Pasch. hōa l'ihōa est enim pascha Domino*
scil. sacram. Quae verba ZWINGLIVS, vti omnibus
notum est, putauit exponi debere; *agnus est transitus*
Domini i. e. *agnus significat transitum Domini*. Hoc
que eum in finem attulit, vt probare posset, *EST*
in sacrae coenae verbis, *hoc est corpus meum, hoc est*
sanguis meus, idem esse ac *significat*. Scribit a no-
cturno monitore (vtrum ater an albus fuerit, nescie-
bat) hunc locum sibi suggestum esse, in quo copula
EST idem sit ac *significat*. Breuissimis haec excutie-
mus. Respondemus enim, ex hoc loco reformatae
religioni addictos nulla ratione suam opinionem non
fundatam probare posse. Nam

1.) *Propositio haec: agnus est pascha Domini in*
vni-

vniuerso sacro codice non legitur, nec in N. T. haec propositio vspiam occurrit: *Hic panis est corpus meum; hoc vinum est sanguis meus.*

2.) *moda* varias habet significaciones. (α) significat *transitum*, de quo nemo dubitat. (β) *festum diem siue tempus paschatos*, das Oster-Fest. *Numer. XXXIII. 3.* בְּרִית מָמֹת יְצָא כִּי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַזֶּה i. e. postero die paschatos egressi sunt filii Israelis manu alta. LVTH. Sie zogen aus des andern Tags der Ostern durch eine hohe Hand. *Matt. XXVI. 2.* ὅδετε, ἐπι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάχα γίνεται &c. *Luc. XXII. 1.* ἔγγιζε δὲ οὐρανὸν τὸν αἰγάλεων, ἢ λεγουμένην πάχα. *Io. II. 13.* Καὶ ἦργυς ἦν τὸ πάχα τὸν Ισδαῖων. *comin. 23.* ὡς δὲ ἦν ἐν Κεφαλολύμοις ἐν τῷ πάχα ἐν τῇ θάρη &c. (γ) *Ipsum agnum paschalem* *Matt. XXVI. comin. 17.* τὸ θέλεις, ἐπομάσωμέ σοι Φαγεῖν τὸ πάχα. *Marc. XIII. 12.* Καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τὸν αἰγάλεων, ὅτε τὸ πάχα ἔδων, λίγοντον ἀντὼν οἱ μαθηταὶ αὐτῶν πᾶς θέλεις απελθόντες ἐπομάσωμεν, ἵνα Φάγης τὸ πάχα; ita *comin. 14. 16. Luc. XXII. 8. 11. 13.* (δ) *Sacrificium praeterireficum*, transitum concilians & adferens, uti SEBAST. SCHMIDIUS in tr. de agno paschali explicat. Quemcunque sensum ex his admirerimus, ZWINGLIUS eiusque sectatores finem suum non adsequuntur, hoc est, numquam probabunt, quod sibi sumserunt probandum. Nam

3.) Sume significatum *transitus*. Tunc sensus est:

est: vos *Israelitae*, quos valida fortique manu ex *Aegypto*, domo seruitutis durissimae crudelissimaeque constitui educere, festinanter debetis edere agnum, & ea obseruare diligentissime, quae per MOSEN seruum meum fidem iussi, quia est ~~nos~~ transitus Domini, i. e. quia transitus Domini imminet in hac nocte, Dominus reuera transibit domos vestras, ut eas nulla tangat perditio, sed ut potius omnia salua, recta & incolumia in illis maneant. Itaque hoc modo notio significat longissime exulat.

B.) Admittamus significatum festi *paschalis*, etiam expositio ZWINGLII eiusque sectatorum euanescent. Tunc enim hic sensus emerget: *totus hic cultus, cum omnibus caerimonias est pascha sive festum paſchale Domino sacrum*, qui cultus festum tempus paschale non significat, sed est ipsum paschatos festum. Ita hoc loco sumi videtur, quod patet ex commate 43, huius capititis. Nam verba haec: *Eſt transitus Domino*, non ad agnum referuntur, sed ad totum cultum & ritum istum ab Israelitis tum temporis abitum ex Aegypto parantibus obseruandum. Non enim in hoc commate est una propositio, sed duae distinctae propositiones, & ambae quidem propriae & regulares. Una est haec; *Agnus festinanter est comedendus*: altera; *hodie est pascha Domino* i. e. hodie est tempus festum paschatos Domino sacrum. A ZWINGLIO itaque & illius

illius sectatoribus committitur fallacia compositionis.
Coniunguntur, quae sunt disiuncta, & ex duabus
propositionibus vna exstruitur. Ipse MOSES *com. z. 26.* inter agnum & pascha facit discrimen.

γ) Sin *νοις ipsum agnum paschalem* denotat, iterum EST non idem est ac significat. Nam hic sensus tunc locum inuenit: *Hoc, (quod comedimus a Domino iussi) est agnus paschalis.* Quis credere potest, Israëlitas, dum abitum ex Aegypto moliebantur, signum agni paschalis, non ipsum agnum, comedisse?

δ) Nec notio significat locum habet, si SEBASTI-
NVM SCHMIDIVM in tr. de agno paschali sequamur, qui
νοις reddit, sacrificium præterireficum siue *præteritionem* & *transitum* concilians & adferens. Vti *נְלֵוּ*
non significat *adscensionem*, quamuis ab *נְלֵוּ* *adscendit*,
deriuetur, sed *sacrificium adscendereficum*, siue *adscen-*
sionem pariens: *מִשְׁׁבָּח* non *pacem*; sed *sacrificium pa-*
cificum, siue *pacem concilians.*

3.) Quamuis *νοις est* hic idem sit ac significat;
tamen male concluderemus: Ergo etiam in sacra coe-
na. Sacramentum agni paschalis erat *typicum*, rem
præfiguratam non substantialiter exhibens: in sacra
coena autem præsens substantia corporis & sanguinis
Christi exhibetur: ibi fuit umbra, hic autem res ipsa
Coloss. II. 17. Ebr. X. 1.

4.) Sit

4.) Sic propositio: *agnus est pascha* i. e. significat; tamen non fuisset *signum nudum*, sed *exhibituum*. Sanguis enim agni paschalisi, quo superliminare & duo postes tingebantur & adspargebantur, reuera praestabat Israelet transiit Domini, efficiebat, ut Dominus transiret domos. Ita *in cum & sub pane & vino* in sacra coena communicantibus retiera corpus & sanguis Christi offertur & exhibetur.

Comestio agni paschalisi, cuius sanguine postes Israelitarum adspergendi erant, ab aedibus ipsorum arcebat **נַשְׁׂר** (*comm. 13. & 23.*) *perditionem* vel *perdentem*, ne perditio vel perdens domos eorum ingressus eorum primogenitos percuteret, ut omnes primogeniti Aegyptiorum hac nocte percutiendi erant. Quis fuerit perdens, siue quis percussit & occiderit primogenitos, non omnes interpretes consentiunt, sed in varias dispescuntur sententias.

I.) Sunt, qui dicunt, *Cacodaemonem malum angelum*, qui angelus mortis, der *Würg-Engel*, vocari solet, vna nocte primogenitos percussisse. Id que probare solent.

a.) Quia **נַשְׁׂר** perditor *comm. 13. & 23.* dicitur, quod de bonis angelis, nedum de DEO dici posset, ab angelis bonis & ab ipso DEO non nisi bonum prouenire putant. Sed respondemus negando maio-

maiores propositionem. Nam non omnis, qui perdit & occidit, est cacodaemon. Siquidem & ipse DEVS occidit Deut. XXXII. 39. *Ego occido, & viuisco, ego vulneris infligo, & ego medeor* 1. Sam. II. 6. Dominus neci dat, & vitae restituit. Genes. VI. 17. sq. quis per diluvium totum genus humanum, exceptis octo, extinxit? nonne IEHOVA hoc fecit? Genes. XVIII. 28. sq. Genes. XIX. 24. sq. quis igne caelitus demisso Sodoma & vicinas vrbes vna cum incolis perdidit? IEHOVA. Amos. III. 6. an est malum (poenae) in vrbe, quod Dominus non faciat. conf. Mich. I. 12. Esai. XXXI. 2. XXXXV. 7. Et de angelis bonis legimus in sacro codice, quod perdiderint iussu diuino, 1. Sam. XXIV. 16. sq. coll. 1. Par. XXI. 15. 16. 18. 20. 27. Quod hic νέων bonus angelus fuerit, inde euidentissimum est, quia iussit, vt propheta GAD DAVID instrueret, quomodo pestis fisti queat, 1. Par. XXI. 18. quod DEVS per malum Spiritum fieri non vult Marc. I. 24. 25. & quia angelus Dei, & angelus Iehovae dicitur, ita autem angelus malus in toto codice sacro dici non solet. Esai. XXXVII. 35. *Angelus Domini egressus est, & percussit in castris Affyriorum centena octoginta quinque millia;* si quis vellet prohibere, hunc angelum fuisse cacodaemonem; illum rationes solidas nullas ex serie vocum capitis huius adferre posse, persuasissimus sum.

β) Probari posse, malos angelos fuisse corruptores
B

res primogenitorum in Aegypto, putant ex Psalm.
 LXXVIII. 49. Quem locum b. LVTHERVS vertit:
 Da er die bösen Engel unter sie sandte in seinem
 grünigen Zorn, und ließ sie toben und wüten, und
 Leid thun. LXX. οὐαὶ τοῖς ἀπόστολοῖ διὰ γῆλων πονηρῶν (SYMMACHVS)
 γῆλων καινήτων. VULGATA VERSIO: misit in eos iram
 indignationis sue: indignationem & iram & tribulatio-
 nem, immissores (al. immisionem) per ANGELOS
 MALOS. VATABLVS: immisit in eos aestum nisi sui,
 impetum, indignationem & angustiam, cacodaemonum
 incurssiones. Sed facilis est responsio. Hae versio-
 nes a veritate Ebraea in interpretandis sacris litteris
 vnicie consideranda recedunt. In textu authentico non
 est מַלְאָכִים רָעִים מַלְאָכִים sunt *angeli* siue
nuncii mali, böse Engel, böse Boten, quibus malitia
 tanquam qualitas peruersa inhaeret. Vti Proverb.
 XIII. 17. מֵלָאָךְ רָשָׁע יִפְלֶל בְּרִי Nuncius impius, cui
 inhaeret impietas, cadet in malum, siue cadet per vel
 propter malitiam scil. in infortunium & pernicie vo-
 ruginem. b. LVVHERVS Ein gottloser Bote bringet Un-
 glück, quasi Ebraea veritas קָדֵר faciet, haberet.
 Potius vertendum: Ein gottloser Bote wird in Un-
 glück fallen; siue wird fallen (sc. in Unglück) durch
 oder wegen der Bosheit. Vulgatus interpres: legatus
 impii,

impiorum, sed male, non enim legitur in statu constructo,
מלֹאך רְשָׁעַי. Prou. XVII. 11.
נְנִכּוּס crudelis (i.e. qui non nisi
crudelia molitur & excogitat, suppliciumque debitum
decisum citra omnem commiserationem exsequitur)
mittetur contra eum; sed in statu constructo
סֶלְאֵי רַעַם nuncii malorum siue rerum malarum, qui aliis mala,
calamitates, plagas & miserias denunciant. Pii ho-
mines, boni angeli, imo ipse DEVS nuncius malo-
rum esse potest, sed non nuncius malus. Ita CHRI-
STVS vrbi Hierosolymae ruinam & exitium denun-
cians Luc. XIX. 41. sqq. fuit nuncius malorum siue
rerum malarum. Vates diuini ESAIAS, IEREMIAS,
EZECHIEL, DANIEL, HOSEA &c. Iudeis aliisque gen-
tibus mala praedicentes fuerunt nuncii malorum, ipsi
non erant mali & impiorum, sed pietatis haud infucatae
potius amantissimi. 1. Reg. XXI 5. מלֹאך המות nuncius
mortis, qui mortem denunciat. Proverb. XVI. 14.
נְנִכּוּס pacis, qui aliis pacem denunciat
& praedicat. Itaque nuncii malorum, de quibus
Psalms. LXXVIII. 49. sermo est, non fuerunt cacodae-
mones, per eos enim Aegyptiis DEVS plegas non
denunciauit, sed potius MOSES & AARON. Hi enim
ad PHARAONEM, Regem Aegyptiorum, missi sunt, ut
regi & Aegyptiis dicerent, fore certissime, ut multis
variisque plagis adfligerentur durissimis, nisi Israelitas,
populum DEI, dimitterent. Hi autem nuncii non
fuerunt

fuerunt mali in se, sed in Aegyptios, siue plagarum & damnorum auctores, & nuncii, *Exod.* III. IV. V. VI. VII. VIII. & sqq. Quamobrem clarissimum est, ex hoc loco probari non posse, quod cacodaemones primogenitos Aegyptiorum occiderint. *Conf. 10. TARNOV. Exercit. bibl. pag. 735.* sq.

II. *GVILIELMVS ESTIVS* in *Annotat. in loca S. Scripturae difficiliora statuit, angelum bonum perdidisse Aegyptios*, quod hoc modo probat. Qui submersit Aegyptios, bonus erat, ut constat *Exod. XIV.* Ergo & qui percussit Aegyptios; nam par est ratio. Si hoc intellexerit de *Angelo bono increato* facile concedimus, quia hoc ex *Cap. XII. Exod.*, collatis aliis locis *S. Scripturae*, luculentissime probari potest, ut nobis quidem videtur. Sin de *angelo bono creato* intelligere voluerit, nullam video rationem, cur hoc statuere velimus. Saltim nec in capite nostro, nec in aliis *S. Scripturae* locis vllum deprehenditur argumentum, quod stabiliri, vel probabile & verisimile reddi possit. Vires angeli boni creati hoc factum superare videtur. Num Angelus bonus creatus, qui non est omniscius, omnes tam hominum quam pecudum primogenitos nouisse credendus est? Vid. *MATTHAEI POLI Synops. Criticor. ad Exod. XII. 23.*

III. Nobis certissimum videtur, *ipsum DEVUM percussisse Aegyptiorum primogenitos.* Quod argumentis ex ipso textu Ebraeo erutis stabiliri potest, & quidem

dem ita, ut plane nullum supersit dubium. 1.) Exod.
 XI. 4. 5. Ita dixit IEHOVA, circa medium noctem
 EGO exibo in medio Aegypti, & morietur omne pri-
 mogenitum in terra Aegypti &c. 2.) Cap. XII. 12. EGO
 (IEHOVA) transibo per terram Aegypti in nocte hac,
 & PERCVTIAM omne primogenitum. 3.) comm. 13,
 si videro sanguinem eius, tunc transibo vos, & non erit
 plaga in vobis ad perditionem, cum EGO percussero.
 4.) comm. 23. Transibit IEHOVA ad percutiendum
 Aegyptios. 5.) comm. 27. IEHOVA transiuit domos no-
 stras in Aegypto, cum PERCVTERET ILLE Ae-
 gyptum, sed domos nostras eriperet. 6.) comm. 29. IE-
 HOVA PERCVSSIT omne primogenitum in terra Ae-
 gypti. 7.) Psalm. CXXXVII. 1. 10. laudate IEHOVAM,
 QUI percussit Aegyptum in primogenitis eorum &c.
 Evidem contrarium statui debere videtur, quod nimi-
 rum ipse IEHOVA non immediate percusserit, sed po-
 tius mediate per alium quendam sive angelum bo-
 num sive malum, quia IEHOVA a מְשֹׁחֵת comm. 23:
 distinguitur. לא יָנַן הַמְשֹׁחֵת לְכָא אֶל בְּחִיכָּס לְבָנָה i.e.
 Non permettit (scil. IEHOVA) vastatorem ingredi do-
 mos vestras ad percutiendum. Ergo alias est Vastator,
 alias IEHOVA ex his verbis. Respondetur, ita vi-
 deri, sed non ita esse. Nam vnicum, quod dubium
 videtur, argumentum certissima & evidentissima ar-
 gumenta non potest tollere, sed nos duntaxat admo-
 net, ut videamus, an rite dubium illud remoueri
 queat

queat. Nimirum נִמְרָם significat non tantum vastatorem & perdentem, sed etiam perditionem, exitium, internacionem. In hoc nostro loco vltinus significatus locum habet. Vnde verba reddimus: IEHOVA non permittet PERDITIONI, ut veniat in domos vestras ad percutiendum. IEHOVA perditionem, exitium, internacionem arcebit ab aedibus vestris. Ira comm. 13. voces נִמְרָם לְבָדָן non vertendae sunt plaga dispersens, vti vulgatus interpres reddidit, nec plaga perdentis, vti multi vertunt. Nam accentus has versiones non admittunt. Dum paschta in נַעֲמָה fieret accentus coniunctiuus, qui tamen distinctiuus est, contra Axio-
ma II. accentuationis Weimarianae. Potius verten-
dae sunt: *plaga ad perditionem, ad exitium, vt pereatis*
& caedamini. Igitur euidens est, ipsum DEVM
Aegyptios percussisse. Et quidem videtur IPSE FI-
LIVS DEI, secunda persona in diuinitate, cui Deus
Pater omne iudicium dedit, Deus enim Pater nem-
inem iudicat *Io. V. 22, coll. comm. 27. & Act. XVII.*
31. Rom. XIV. 10. 2. Cor. V. 10. Nimirum idem ille, qui
Mosi in rubo ardenti adparuerat, & miserat ad libe-
randos & educendos Israelitas *Exod. III. 2. sq. Gen.*
XLIIX. 16. Ex loco *Exod. III.* nimirum argumenta-
mur, quod CHRISTVS Filius Dei ille angelus fu-
erit, hac ratione:

Quicunque ex medio rubi MOSEN vocauit, ille est ve-
rus

rus & essentialis DEVS per Exod. III. comm. 4. 7.
vbi IEHOVA dicitur. Comm. 6. DEVS comm.
13. 15. DEVS patrum vestrorum. comm. 16.
IEHOVA DEVS patrum adparuit MOSI. comm.
20. miracula fecit, quae solus DEVS patrare
potest.

Atqui Angelus DOMINI ex medio rubi MOSEN vocauit
per Exod. III. 2. Ergo

Angelus ille Domini est verus & essentialis DEVS.

Tandem: *Quicunque est Angelus Domini, qui Mo-
sen ex medio rubi vocauit, ille est verus & essen-
tialis DEVS per Syllogismum praecedentem.*

Atqui CHRISTVS Filius Dei est Angelus Domini, qui
MOSEN ex medio rubi vocauit per Act. VII. 35-38.

1. Cor. X. 4. 9. collat Eſai. LXIII. 9. Exod. XIII. 21.
XIV. 19. XXIII. 20 - 23. XXXII. 34. Ergo
CHRISTVS, Filius DEI, est verus & essentialis
DEVS.

Hactenus de angelo mortis primogenitos in Ae-
gypto interficiente verba fecimus, controuersisque
de eo sententiis propositis veram, ut opinamur, ad-
iunximus. Serenissimus Dominus LVDOVICVS
Hassiae Landgrauius, Pater patriae indulgentissimus,
Nutritor acadiae Ludouicianae munificentissimus,
Excellentissimo, Amplissimo atque Doctissimo Do-
mino D. GEORG, LVDOVICO ALEFELD
pro-

professionem Medicinae extraordinariam, annexa physicam experimentalem docendi facultate clementissime obtulit. Quam proxima die Louis pridie Nostrarum Septembr. oratione inaugurali *de praecipuis controversiis inter Anatomicos saeculi huius XVIII.* agitatis ingressurus est. Vos itaque, Ciues academicici, Commititones suauissimi, aestumatissimi, vt frequentes loco his temporibus consueto conueniatis, & orationem vestri noui doctoris inaugurelam attenti audiatis, precantes, vt omnia feliciter eueniant, per amanter inuitamus & rogamus. Credatis, o nostri, verstrum nouum doctorem quavis occasione vicissim vestris commodis lubentissime esse inseruiturum. Publicatum ipsis Calendis Sept. A. R. S. MDCCLX.

Sub sigillo academiae maiori.

Fd 2087

ULB Halle
004 222 318

3

SB

AC

Farbkarte #13